

ПОДІЯ ЯК РЕФЕРЕНТ КОНЦЕПТУ УКРАЇНА В АНГЛОМОВНОМУ ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Т.Б. Мудраченко (Харків)

У статті розглядаються події як референти концепту УКРАЇНА у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі. Події репрезентують складні ситуації, що відображають глибокі й поверхневі зв'язки між актантами, їхніми ознаками, діями і відносинами. Кваліфікація подій здійснюється в прямий (буквальний) і непрямий (метафоричний) спосіб. При цьому і буквальна, і метафорична кваліфікація може мати експліцитний або імпліцитний характер.

Ключові слова: актант, буквальна й метафорична кваліфікація, експліцитна й імпліцитна, подія.

Т.Б. Мудраченко. Событие как референт концепта УКРАИНА в англоязычном публицистическом дискурсе. В статье рассматриваются события как референты концепта УКРАИНА в современном англоязычном публицистическом дискурсе. События репрезентируют сложные ситуации, которые отображают глубокие и поверхностные связи между актантами, их признаками, действиями и отношениями. Квалификация событий осуществляется прямым (буквальным) и непрямым (метафорическим) способом и может иметь эксплицитный или имплицитный характер.

Ключевые слова: актант, буквальная и метафорическая квалификация, событие, эксплицитная и имплицитная,.

T.B. Mudrachenko. The event as a referent of the concept UKRAINE in the English publicist discourse. The article deals with events as referents of the concept UKRAINE in the modern English publicist discourse. Events are viewed as complex situations which reflect deep and surface interlinks between actors, their characteristics, actions and relations. The events are qualified literally and metaphorically, explicitly and implicitly.

Key words: an event, an actor, explicit and implicit, literal and metaphoric qualification.

М е т о ю статті є розгляд референтних подій, що висвітлюють концепт УКРАЇНА в сучасному англomовному публіцистичному дискурсі.

А к т у а л ь н і с т ь обраної теми передусім зумовлюється значущістю концепту УКРАЇНА для україномовного лінгвокультурного соціуму й необхідністю встановлення поняттєвого й аксіологічного змісту уявлень про Україну, актуалізованих в іншомовному дискурсі, насамперед англomовному, що стає можливим, зокрема, й через аналіз подій як окремого референтного блоку досліджуваного концепту.

О б ' є к т о м вивчення є подія як один із референтів концепту УКРАЇНА, а п р е д м е т о м – засоби актуалізації подій у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі.

Концепт УКРАЇНА вивчався в контексті когнітивної семантики [3], проте залишається малодослідженим об'єктом аналізу з позицій діяльнісного підходу, у той час як здобутки дискурсивної лінгвістики останніх десятиліть надають новий теоретико-методологічний апарат, що уможлиблює виявлення когнітивних структур, актуалізованих лексемою *Ukraine* у свідомості суб'єктів англомовного публіцистичного дискурсу. Застосування діяльнісного підходу з метою аналізу концепту і визначає н о в и з н у дослідження.

М а т е р і а л о м статті є 428 фрагментів англомовного публіцистичного дискурсу, що описують події, які, разом з іншими типами референтів, заповнюють референтний простір концепту Україна.

Як свідчать результати аналізу, в сучасному англомовному публіцистичному дискурсі концепт УКРАЇНА репрезентований трьома тематичними складниками – ПОЛІТИКА (ВНУТРІШНЯ ПОЛІТИКА і ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА), ЕКОНОМІКА, СОЦІАЛЬНА СФЕРА.

У межах кожного тематичного складника концепту УКРАЇНА виділяються два типи референтів: *актанти* (конкретні референти, які актуалізуються у висловленні) і *події*. Ці референти вважаємо *модельними*, оскільки вони є моделлю (шаблоном) для аналізу певного типу референтних ситуацій.

Події, як правило, охоплюють кількох актантів і визначаються як активні кількавекторні ситуації (на відміну від власне дій, за яких має місце однобічна активність); події є “вторинними стосовно речей, як результат того, що речі зі своєю якістю проявляють себе й залучаються до відносин одна з одною” [2, с. 27]; подія як така можлива лише на основі глибоких і поверхневих зв'язків між речами (актантами) і їх ознаками та діями (властивостями) і відносинами [там само, с. 179]. Визначення референтної одиниці як події можливо лише тоді, коли ряд актантів, що мають свої властивості й залучені до системи дій і відносин, активно сполучаються під час співпраці, що має певну мету й призводить до чітко окреслених наслідків, спрямованих у майбутнє (наприклад, наслідком *виборів* є поява й можливість подальшої діяльності нової влади). Власне події можуть відігравати роль окремих конгломератних, складних актантів для інших подій (так, вибори 2004 року спричинили вплив на виборчу кампанію 2010 року). Подія – це зміна хоча б однієї структурної властивості об'єкта, системи, оточення або зв'язку між ними протягом періоду часу певної тривалості, отже, подія в будь-якому ракурсі розгляду є динамічним утворенням. Вважаємо за доцільне репрезентувати подію *метафорично* у вигляді драматургічної сцени зі своїми актуальними «режисерами» й «акторами»; ці обидві функції належать тим самим актантам – вони водночас створюють сценарій і виконують головні ролі.

Події, як і будь-які інші референти, підлягають кваліфікації. **Кваліфікація** як приписування ознак будь-яким евристичним способом – інтуїтивно, досвідним шляхом (з верифікацією або без неї) [там само, с. 67] – обов’язково включає аксіологічний компонент. Події кваліфікуються як позитивні (конструктивні) або негативні (деструктивні). “Оцінка, в тому числі й емоційна, є власне людською категорією, стосується людини і всього того, що певним чином пов’язане з нею, зачіпає її фізичну, психічну й соціальну сутність. Оцінюється те, що потрібно людині; до оцінки залучається цілком і повністю сама людина. Оцінка представляє людину як мету, на яку спрямований світ” [4, с. 47]. Сучасний розмовний варіант мовлення особливим чином впливає на параметри експресивності й емотивності мас-медійного дискурсу [там само, с. 153], що не може не позначатися на аксіологічності кваліфікацій подій в аналізованому дискурсі.

Кваліфікація здійснюється в *прямий (буквальний)* і *непрямий (переносний, метафоричний)* спосіб. При цьому і буквальна, і метафорична кваліфікація може мати *експліцитний* або *імпліцитний* характер.

Релевантність виокремлюваних референтних подій для дослідження виводимо на основі кількісного показника, тобто керуємося їх частотністю, що визначає типовість/ нетиповість в межах аналізованого дискурсивного матеріалу, отриманого в результаті суцільної вибірки.

Типовими подіями, що висвітлюються в досліджуваному дискурсі, є, зокрема, *Вибори 2010 року (presidential election of 2010, presidential run-off)*, перемога В.Ф. Януковича над Ю.В. Тимошенко на виборах 2010 (*His [Януковича] victory over Mrs Tymoshenko in election*). Окрім того, ЗМІ неодноразово повертаються до обговорення *Помаранчевої революції 2004 року (Orange Revolution, the 2004 Orange Revolution)*, особливо в тих випадках, коли її наслідки порівнюються зі здобутками діючої влади. До розглядуваного подієвого блоку також відносяться укладання угод та засідання Парламенту.

Дискурсивні події визначаємо як складні актанти, синтезовані на основі динамічних відношень між іншими актантами, які імпліцитно наявні в семантиці імені – номінації події (наприклад, вибори = НАРОД/ВИБОРЦІ (агенс) вибирає ВЛАДУ (пацієнс)).

Вибори відбивають, насамперед, тему політичної конкуренції в державі. Подія *Президентські вибори* створюється такою групою актантів, як: кандидати у президенти, виборці – народ, внутрішні і зовнішні спостерігачі (які здійснюють прямий вплив на думку щодо верифікаційної кваліфікації виборів), опосередковано – Росія, ставлення до якої кандидатів впливає на аналіз їх політичного іміджу.

Загалом референт *Вибори в Україні* кваліфікативно визначається як важкий, неприємний, рішучий етап (*strike choice*), від якого залежить майбутнє незалежності країни: *Suddenly, Ukraine faces another **stark choice**: dismiss the government and parliament and hold **new elections**, or see the country's independence surrendered bit by bit* (Times, Apr 05, 2007). У наведеному прикладі кваліфікативна ознака подієвого референта «вибори» – *вирішальність* виражається експліцитно.

Вибори 2010 року також вважаються вирішальними; на це вказує і та увага, яку приділяє цій події англomовна преса: *Ukraine faces **a crucial presidential election** in 2009 or 2010...* (Times, Sept 05, 2008). Встановлюється двомісне відношення УКРАЇНА ПЕРЕЖИВАЄ ВИБОРИ і ВИБОРИ (як активний конструктивний агенс) ВПЛИВАЮТЬ НА УКРАЇНУ; ВИБОРИ є ВИРІШАЛЬНИМИ.

Вибори 2010 року експліцитно кваліфікуються як жовчна, «їдка», *тяжка, гірка* кампанія (аксіологічний зміст), яка відкидає країну до минулого (поняттєвий зміст: дія ВІДКИДАЄ + стан РЕГРЕС як наслідок): *His victory over Mrs Tymoshenko in an **acrimonious and tightly-fought election** is expected to tilt the country of 46 million people back* towards Russia after years of *in-fighting between the Orange revolutionaries* (Telegraph, Mar 02, 2010).

Негативної оцінки не позбавлені й події 2004 року: *The fall of the government came almost a month after Yanukovich defeated Tymoshenko, co-architect of the 2004 pro-Western Orange Revolution, in **a bitter presidential run-off**...* (Telegraph, Mar 03, 2010); ... У наведеному прикладі вибори 2004 року експліцитно кваліфікуються як *занеклі* (*bitter*).

З іншого боку, ряд іноземних спостерігачів зауважили, що вибори 2010 року були достатньою мірою чесні й демократичні: *On Monday, for example, **European election monitors praised the election** that was held Sunday, calling it **an “impressive display” of democracy**. Ukraine’s election, in other words, **did not follow the Kremlin blueprint** ...* (NYT, Feb 08, 2010); *But it comes with a catch: the election won by the candidate, Viktor F. Yanukovich, **was highly competitive, unpredictable and relatively fair** – just the kind of major contest that has not been held in Russia since Mr. Putin, the prime minister, consolidated power* (NYT, Feb 08, 2010); *Ukraine: **Positive Report From Vote*** (NYT, Jan 19, 2010). Так, у наведених прикладах позитивна оцінка виборів 2010 року здійснюється експліцитно (*positive; praised*) одночасно з приписуванням їм ознак демократичності (*an “impressive display” of democracy, competitive, unpredictable*), *справедливість* (*relatively fair*) й імпліцитно – виводиться із змісту висловлень. Зокрема, з точки зору суб’єкта дискурсу, той факт, що Україна не слідувала Кремлівському сценарію (*did not follow the Kremlin blueprint*), слід розцінити як прояв демократичності.

Таке неоднозначне потрактування події виборів 2010 року свідчить про відсутність повного розуміння ситуації в країні спостерігачами або ж про апріорну непрозорість, завуальованість виборчої кампанії 2010 року, що могло стати причиною розбіжностей в оцінках аналітиків. В іноземних ЗМІ «негативна» точка зору обговорюється детально, у той час як друга («позитивна») всього-на-всього згадується, але їй не приділяється достатньо уваги, з чого робимо висновок про схильність журналістів до першої позиції.

Ще однією подією, що актуалізується в аналізовану дискурсі є *Помаранчева революція та вибори 2004 р.* Вона представлена такими актантами, як: кандидати, народ, незалежні спостерігачі; опосередковано – Росія, Захід. Кваліфікація розвитку відносин із різними актантами є важливою аксіологічною складовою передвиборчих програм; Захід є більш активно залученим актантом, оскільки вибори 2004 року відбувалися за західною моделлю.

Помаранчева революція кваліфікується позитивно як демократична подія. При цьому зазначається, що демократичне проведення виборів 2010 року стало можливим завдяки здобуткам Помаранчевої революції: ***Thanks to the Orange Revolution, democratic elections in Ukraine are now a reality*** (NYT, Feb 08, 2010). У наведеному прикладі ознака *демократичність* подана імпліцитно й виводиться на основі аналізу пресупозицій висловлення. Зокрема, із твердження про те, що Помаранчева революція стала запорукою демократичності виборів 2010 року, можна вивести інференцію, що і сама вона була демократичною.

У контексті дискурсу Помаранчева революція метафорично уподібнюється різним сутностям: *today's Ukraine, a country where **the euphoria of the 2004 pro-democracy Orange Revolution has evaporated***. У цьому прикладі вона кваліфікується як ейфорія (*euphoria*) й уподібнюється ПАРУ.

У іншому прикладі ця подія уподібнюється ШВИДКОПЛИННОМУ СПАЛАХУ, що ОСВІТИВ Україну й ЗНИКНУВ, ПОЛИШИВШИ її у ТЕМРЯВІ: ***The Orange Revolution illuminated Ukraine, in the eyes of the outside world, with a fleeting flash of colour before the country faded away again into the grey of relative obscurity*** (Guardian, May 13, 2008). Ця метафора є позитивно маркованою, але створює контраст із повсякденним буттям України, позначеним сірістю (*grey*) і втратою інтересу до неї (*relative obscurity*). Центральний предикат (*illuminated*) персоніфікує революцію (референт *The Orange Revolution* є агенсом спрямованої дії).

Помаранчева революція набуває негативної оцінки й за допомогою протиставлення подій, що відбувалися на Майдані у 2004 році і мають місце тепер: *Six months after the*

Maidan, there is a stage in the square once more, but this time its purpose is simply to showcase Ukrainian bands rather than to orchestrate a revolution (Guardian, May 19, 2005).

Так у наведеному прикладі йдеться про те, що місце революційних дій перетворилося у сцену, на якій виступають українські музичні ансамблі. Звідси виводимо інференцію про те, що справжній Майдан згодом було замінено на його подібність – колоритне шоу, організоване з метою спекуляцій та ошукувань, а також переорієнтації, відвертання уваги від насправді важливих питань. «Підступність сучасних м'яких методів пропаганди в тому, що вони створюють у тих, хто зазнає їх впливу, ілюзію повної свободи та самостійності. Так, у ході «бархатних революцій» десятки мільйонів людей, які зазнали маніпуляцій, думали, що виступають за свободу та запевняли, що все вирішують самі, ніхто на них не впливав» [1, с. 241-242]. Прикладом такої «бархатної революції» була й Помаранчева революція та ті заходи, що згодом намагалися її імітувати.

Укладання угод є ще однією хоча й меншою за обсягом групою досліджуваних референтів-подій. Подія базується на діях, характеристиках й відносинах, насамперед, двох актантів: наприклад, України і Росії (політичних лідерів держав, які укладають угоди). Маргінальними учасниками (сирконстантами) події також є народ України (причому поділений на дві групи: «за» і «проти») і міжнародні організації (НАТО, ЄС), що прямо чи опосередковано висловлюють своє ставлення до події.

Подія *подовження терміну договору про перебування Чорноморського флоту на Севастопольській базі в Криму* викликала бурхливу реакцію не лише вітчизняних, але й зарубіжних ЗМІ. Неодноразово згадується термін «зрада»: *Ukrainian nationalists, led by former Prime Minister Yulia Tymoshenko and former President Viktor Yushchenko, regard the base as a **betrayal of Ukraine's national interests*** (Independent, Apr 27, 2010).

Одночасно ця подія кваліфікується як значна політична перемога Росії: ***The Kremlin has scored a major diplomatic victory, striking a deal that will allow Russia's Black Sea Fleet to stay in Ukraine for another thirty years, more than a quarter of a century after it was supposed to leave*** (Telegraph, Apr 21, 2010).

Відзначається, що така лояльність українського керівництва до Росії закрила Україні шлях до НАТО: *Analysts said the move **buried Ukraine's chances of joining NATO for four decades**, while Ukrainian opposition politicians claimed the deal **violated the country's constitution** and vowed to mount a legal challenge* (Telegraph, Apr 21, 2010). До того ж, наводиться думка українських опозиційних політиків, які вважають цю угоду

такою, що суперечить конституції і законам. Відповідно, оцінка цієї події суб'єктами аналізованого дискурсу є *негативною*.

Засідання українського Парламенту також доволі часто згадується у західних ЗМІ. Так, ратифікація договору про подовження перебування Чорноморського флоту Росії в АРК, що мала місце 27 квітня 2010 року, викликала бурхливу реакцію парламентаріїв, опису якій приділено так багато уваги, що вважаємо за доцільне описати *Засідання Парламенту 27 квітня* як окрему подію, яка є похідною від укладання Чорноморського договору. Основними актантами тут є українські парламентарії й їхні обопільні дії

У досліджуваному дискурсі ця подія набуває *негативної* оцінки: *Ukraine parliament in egg-throwing chaos over Russia deal* (Telegraph, Apr 27, 2010); *In anarchic scenes aides used umbrellas to shield the speaker from a barrage of eggs while on the floor of the house, amid the fog of smoke bombs, MPs punched and pushed each other as officials and police struggled to restore order* (Telegraph, Apr 27, 2010); *Violence in Parliament is ugly* (NYT, Apr 29, 2010). У наведених прикладах вона експліцитно кваліфікується як хаотична (*egg-throwing chaos*) і анархічна (*anarchic scenes*), жорстока (*Violence in Parliament*) і огидна (*ugly*).

У тих випадках, де має місце опис події й не надається її кваліфікації, негативна оцінка події виводиться на основі пропозиційного змісту висловлення і пресупозицій, згідно з якими описана поведінка не відповідає не лише парламентському протоколу, а й загальнолюдським морально-етичним нормам: *Pandemonium broke out in Ukraine's parliament with punches, eggs and smoke bombs being thrown during a debate over a contentious treaty extending Russia's lease of a Black Sea navy base* (Telegraph, Apr 27, 2010); *Protesters also unfurled a huge Ukrainian flag covering scuffling MPs in a blue and yellow shroud* (Telegraph, Apr 27, 2010); *One MP was seen holding a handkerchief to a bloody nose, while others sported ripped shirts and jackets* (Telegraph, Apr 27, 2010).

Подія блокування представниками фракції БЮТ парламентської трибуни 16 грудня 2010 року, що завершилася бійкою, не набула широкого резонансу в англomовній пресі. Зазначається лише, що ця сутичка була найбільш жорстокою, порівняно з іншими подібними сценаріями в діяльності української влади: *Scuffles are frequent in the Ukrainian parliament, but yesterday's was the most violent* (Independent, Dec 17, 2010). Так, негативної оцінки події надає кваліфікація *the most violent* (найбільш жорстока).

Таким чином, референтами концепту УКРАЇНА у сучасному англomовному публіцистичному дискурсі є не лише актанти, а й події, тобто складні ситуації, що

відображають глибокі й поверхневі зв'язки між актантами, їхніми ознаками та діями і відносинами. Типові події, актуалізовані в аналізованому дискурсі, охоплюють *Вибори 2010 року, Помаранчеву революцію 2004 року, подовження терміну договору про перебування Чорноморського флоту на севастопольській базі в Криму й окремі парламентські засідання, що не вписуються у протокол*. Кваліфікація зазначених подій здійснюється в прямий (буквальний) і непрямий (переносний, метафоричний) спосіб. При цьому і буквальна, і метафорична кваліфікація може мати експліцитний або імпліцитний характер. Аналізовані події характеризуються тісними причинно-наслідковими зв'язками.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розширенні кола аналізованих дискурсивних фрагментів і, як наслідок, здійсненні поглибленого аналізу референтів концепту УКРАЇНА.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большая актуальная политическая энциклопедия / [Беляков А.В. и др.]. – М. : Эксмо, 2009. – 424 с.
2. Никитин М.В. Основания когнитивной семантики / Никитин М.В. – СПб. : РГПУ им. А.И. Герцена, 2003. – 277 с.
3. Чабан Н.А. Образ суверенной Украины в вербальном воплощении (на материале публикаций газеты “The New York Times”: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Чабан Наталья Анатольевна. – Черкассы, 1997. – 179 с.
4. Шаховский В.И. Лингвистическая теория эмоций : [монография] / В.И. Шаховский. – М. : Гнозис, 2008. – 416 с.
5. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – N.Y. : Oxford Univ. Press, 2005. – 1780 p.